

21 De genade van een moeder

Hij liep voor de pastoor het kerkzaaltje binnen, een grote kaars in zijn handen geklemd. Zijn diepzwarte krullend haar en zijn glimmende, heel donkere ogen staken schril af tegen zijn bleke, bolle gezicht. Het kon niet anders of hij moest al lange tijd de zon niet hebben gezien. Hij hield zijn pas in, draaide een halve slag linksom en liet de pastoor aan zich voorbijgaan. Met een voorzichtig oplossende dissonant sloot ik mijn orgelspel af. Even heerste stilte, totdat de pastoor met één opgeheven hand ons begroette. We waren met z'n achten, allemaal mannen.

Ik had dit tafereel al zo vaak meegemaakt en toch trof mij elke keer opnieuw de devotie waarmee die zesentwintigjarige Emile* gedurende de dienst zijn taak als misdienaar vervulde, zijn blik onafgebroken op de pastoor gericht. Maar het hoogtepunt kwam voor Emile aan het einde van de dienst. Het gebeurde elke dienst weer, zonder enige aankondiging. Nadat de pastoor ons zijn zegengroet had gegeven, begon ik meteen met het voorspel. Als daarna het eerste akkoord van het lied klonk, zette Emile met een volle, diepe basstem in: "Nu gaan de bloemen nog dood. Nu gaat de zon nog onder." Als de eerste vier regels hadden geklonken, zetten we met z'n allen het refrein in: "Stil maar, wacht maar, alles wordt nieuw".

Soms haalde Emile het vierde couplet niet. Dan biggelden tranen over zijn wangen en brak zijn stem. Niemand keek daar meer van op en de pastoor nam dan vloeiend zijn zang over. Als we uitgezongen waren, had Emile zich meestal weer bijeengeraapt en liep hij voor de pastoor het zaaltje uit, met zijn diepzwarte krullende haren en zijn weer glimmende, heel donkere ogen, de grote kaars in zijn handen geklemd. Voor even getroost.

Hij was klein, amper 1,70 meter en watervlug. De bewaarders hielden hem extra in de gaten, want hij wekte de indruk dat hij als een vlieg tegen de muur van de luchtplaats op kon lopen. Niet dat hij het overigens ooit had geprobeerd. Als hem dat al zou lukken, dan zou hij zeker niet door het prikkeldraad op de muur komen, maar toch. Op de één of andere manier hadden de bewaarders groot ontzag voor zijn acrobatische kunsten die hij in de gymzaal uithaalde. Iemand die dát kon... Die Emile, de tegenstelling tussen de misdienaar in de kerkzaal en de acrobaat in de gymzaal kon niet groter zijn. Wie was hij wel? Ik schrijf 1967. Emile was in de loop van dat jaar in de pas heropende gevangenis opgenomen, waar ik op 1 januari van dat jaar was begonnen als assistent-bejegeningscoördinator. Daarnaast had ik nog een onbetaalde vrijwilligersfunctie in die gevangenis: autodidactisch organist, op zaterdagmorgen met de pastoor, op zondagmiddag met de predikant, eenmaal per veertien dagen.

Gevangenis Noorderschans in Winschoten was met zijn 26 plaatsen een nieuw soort gevangenis: al veroordeelde gedetineerden werden daar maximaal zes maanden geplaatst. De staf onderzocht welk gevangenis-klimaat het meest geschikt was en hoe de daar aanwezige gedetineer-

den het best bejegend konden worden. Want ze hadden

allemaal één ding gemeen: een lange gevangenisstraf. De nieuwe Gevangeniswet was net in werking getreden, waardoor naast het strafelement ook aandacht kwam voor de vraag hoe detentieschade voorkomen kon worden waardoor deze mensen na de straf niet afgestompt en voor de samenleving ongeschikt de gevangenis zouden verlaten. Het antwoord vinden op die vraag, dát was onze opdracht. Nooit heb ik zoveel over menselijk gedrag geleerd als toen, in die kleine gevangenis in Winschoten, waar ik moordenaars, doodslagers, brandstichters, berovers, verkrachters, oplichters en nog veel meer bijzondere en vaak ook beruchte mensen heb ontmoet. Daar hoorde Emile ook bij. Emile kwam uit een zigeunerkamp in het zuiden des lands. Hij was heel gelovig, zoals hij me zelf vertelde. Hij had met een makker een bankoverval gepleegd in een provinciehoofdstad. Die overval was helemaal uit de hand gelopen. Ze hadden met scherp geschoten en een man en vrouw waren uiteindelijk aan hun verwondingen overleden. Ik had het dossier gelezen en de foto's gezien. Emile, een moordenaar.

Ik moest onmiddellijk aan Emile denken toen ik het indrukwekkende en ontroerende verhaal* las van Oshea Israel en Mary Johnson-Roy. Hij een moordenaar, zij de moeder van de vermoorde jongen. Ze bezocht hem 12 jaar na de moord, hij was toen 28. Tijdens dat gesprek sloeg haar haat om. Tot haar eigen verbazing omhelsde Mary de moordenaar van haar zoon bij het afscheid. "Onmiddellijk wist ik dat alle boosheid en vijandigheid, alles wat ik twaalf jaar lang voor hem voelde, was verdwenen. Het was over, ik had hem volledig vergeven." Mary en Oshea wonen nu, weer 12 jaar later, naast elkaar. Hij worstelt nog met haar vergiffenis: "Soms kan ik het niet goed plaatsen, want ik heb mezelf nog niet helemaal vergeven." Toen kwam de bruiloft van Mary. Haar zoon was daar niet meer bij, zijn moordenaar wel. Hij begeleidde Mary naar het altaar; Oshea, die ze nu haar zoon noemt, een moordenaar.

Ik weet niet wat er van Emile is geworden. Hij kon als geen ander boeten*: ontroostbaar in zijn cel, omdat hij zichzelf niet kon vergeven. Als hij nog leeft, is hij inmiddels ook in de zeventig. Zou er ooit in het leven van Emile een moeder zijn gekomen, een begenadigde vrouw die het bovenmenselijke en voor zichzelf ook onbegrijpelijke deed, die hem bij het afscheid omhelsde, die hem genade verleende? Emile, eens een moordenaar...

-----

* Emile is een gefingeerde naam

* Mijn schoonzus Alice Hilbers gaf me een tekst van Pia de Jong, een prachtige column in NRC Handelsblad van 21 juli 2015. Pia de Jong schrijft eerst over het bezoek van president Obama aan de El Renogevangenis in Oklahoma. Dan volgt in haar column het verhaal van Oshea en Mary waaruit ik in deze blog put.

* Boeten in de betekenis zoals hier gebruikt is typisch gevangenisjargon, gebruikt door gedetineerden en gevangenispersoneel

